

Vaikų brandumas mokyklai. Kodėl svarbu į tai atkreipti dėmesį leidžiant vaiką į mokyklą anksčiau?

*Pagal 2017 m. gruodžio 17 d. išėjusio švietimo įstatymo pakeitimo nuostatas „nuo 2018 m. vasario 1 d. nelieta privalomo vaiko brandumo vertinimo, kai tėvai pageidauja ugdyti 6 metų dar neturintį vaiką pagal priešmokyklinio ugdymo programą“. Anksčiau šis vertinimas buvo privalomas visiems vaikams, kurių tėvai norėjo, kad vaikas mokyklą pradėtų lankyti anksčiau - 6 metų, o priešmokyklinę grupę - 5 metų. Būtina atkreipti dėmesį, jog **vaikams tapo privalomas priešmokyklinis** ugdymas ir tėvai gali nuspręsti vaiką pradėti leisti į priešmokyklinę grupę anksčiau (kai tais kalendoriniais metais, kada pradeda mokytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą, jam tik sueina 5 – eri metai). Tada nuosekliai ir pirmą klasę pradeda lankyti anksčiau.*

Tėvai, norintys, kad jų vaikas pradėtų mokytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą anksčiau, gali kreiptis į savo miesto Pedagoginę psichologinę tarnybą psichologo konsultacijai ir vaiko brandumui mokytis anksčiau įvertinimui. Šis įvertinimas nėra privalomas, vaikai mokytis anksčiau gali pradėti tik tėvų pageidavimu. Visgi įvertinimas padėtų tėvams geriau suprasti savo sprendimo motyvus bei vaiko galimybes anksčiau mokytis. Svarbu pastebėti, kad vertinimas atliekamas tik konsultavimo tikslais, siekiant išsiaiškinti ne tik mokymosi galias ir sunkumus, bet ir tikėtinus bendravimo gebėjimus bei socialinę sėkmę, kuri ypač svarbi pradėdant mokytis su metais vyresniais vaikais.

Greitas gyvenimo tempas diktuoja savas sąlygas visose gyvenimo srityse. Atrodo, kuo greičiau kažką pradėsime, tuo geresnių rezultatų pasieksime. Sprendimas leisti vaiką į mokyklą anksčiau dažnai grindžiamas nuomone, jog nėra ko protingam vaikui leisti laiką veltui. Visgi ne visada tai teisinga. Taigi kas yra vaiko brandumas mokyklai ir kodėl nėra taip lengva nuspręsti leisti savo atžalas į mokyklą anksčiau.

Mokymasis yra visiškai nauja veikla vaikui. Vaikas patenka į naują kolektyvą, turi kiekvieną dieną eiti į mokyklą, išmokti naujų taisyklių ir jų laikytis, atsakingai žiūrėti į mokymąsi. Tai sukelia nerimo net pagal amžių bei visapusiškai brandžiam vaikui. Bet jei pirmokas yra subrendęs ir tinkamai rengtas mokyklai, tai paprastai lengvai adaptuojasi, patiria pažinimo džiaugsmą bei įveikia kylančius sunkumus. Visgi negalima teigti, jog pasiruošę mokyklai tik septynmečiai. Vaikai skirtingi, jų raida taip pat nevienoda. Yra visiškai brandžių šešiamečių ir būtent dėl jų pasitelkiamas psichologinis įvertinimas, kad jie būtų pastebėti ir galėtų anksčiau lankyti mokyklą. Paskubėjus nepasiruošusių mokyklai vaiką išleisti mokytis anksčiau gali kilti nenumatytų problemų. Vaikui, patiriant mokykloje per stiprų stresą, gali pasireikšti elgesio ir emocijų, miego bei psichosomatiniai sutrikimai.

Kaip atpažinti mokyklai brandų vaiką

Išskiriamos trys pagrindinės sritys, kuriose pasireiškia vaiko brandumas: socialinis emocinis brandumas, intelektinė branda ir pasirengimas tapti mokiniu. Ne mažiau svarbi yra ir vaiko fizinė sveikata. Dažnai vaiko brandumas šiose skirtingose srityse vystosi netolygiai. Ir anksčiau mokyklą lankyti turėtų pradėti visiškai brandūs vaikai. Intelektinis brandumas greičiau pastebimas, nes vaikas savo protiniais gebėjimais lenkia bendraamžius. Dažnai remdamiesi intelektine branda tėvai ir nusprendžia, kad jų atžala galėtų pradėti lankyti mokyklą anksčiau. Visgi ne tik ji svarbi. Galbūt vaikas intelektualiai gabus, bet nesubrendęs socialiai. Tada pradėjus anksčiau lankyti mokyklą gali būti nedaug naudos, o neigiamas poveikis gana akivaizdus. (Štai *keletas gyvenimiškų pavyzdžių. Itin*

jautrus ir prie namų prisirišęs šešiametis, pradėjęs lankyti pirmą klasę, daugiau nei pusę metų kiekvieną rytą mokykloje verkė, ilgėjosi namų, dėl neigiamų jausmų nesusikaupė pamokose. Tokiu atveju intelektualiniai gabumai negalėjo tinkamai ir kryptingai vystytis. Ir itin tikėtina, kad tas pats vaikas, pradėjęs mokyklą lankyti septynerių, būtų daug lengviau ten prisitaikęs.

Kita stebėta situacija, kai anksčiau pradėjusi lankyti pirmą klasę, atrodė, socialiai brandi mergaitė pakankamai noriai ėjo į mokyklą ir gerai ten jautėsi, tačiau mokymosi procesas jai buvo visai neįdomus. Ji nesusikaupdavo pamokose, neturėjo jokios motyvacijos mokytis ir mokslu susidomėjo tik trečioje klasėje.

Reikėtų pastebėti, kad kartais ankstesnio išėjimo į mokyklą padariniai gali pasireikšti ne mokymosi pradžioje, o vėliau. Viena jauna moteris pasakojo, kad ji pradėjo lankyti mokyklą anksčiau ir iš mokyklos kaip ir nieko neigiamo neatsimena, nes mokykla buvo arti namų, daug pažįstamų mokinių. Bet kai septyniolikos metų turėjo palikti tėvų namus ir išvykti studijuoti, jautėsi labai prastai, jai tai buvo tiesiog per anksti. Moteris įsitikinusi, jog, jei mokyklą būtų baigusi aštuoniolikos metų, jai studijų pradžia būtų buvusi daug lengvesnė.)

Socialinis - emocinis brandumas

Socialinis - emocinis brandumas pasireiškia savivoka ir savigarba. Sava adekvačiai suvokiantis vaikas žino, kas esąs, lengvai pasako savo vardą, pavardę, gimimo dieną, kur gyvena. Toks vaikas jaučiasi šeimos, kažkokios grupės nariu. Gali lengvai kalbėtis apie įvykius šeimoje, šventes. Socialiai brandus vaikas sugeba užmėgsti naujus ryšius, turi draugų kieme ar grupėje, noriai su jais žaidžia, dalyvauja šventėse. Svarbu, kad mokyklą pradėsiantis vaikas stengtųsi būti savarankiškas, pats praustųsi, rengtųsi ir mokėtų susitvarkyti savo daiktus.

Socialinį – emocinį brandumą rodo elementari savikontrolė ir savitvarda. Vaikas nori būti mylimas ir reikšmingas. Toks vaikas mano, kad artimieji, ypač tėveliai, jį myli, jo laukia, todėl sugeba nuo šeimos saugiai atsiskirti. Taip pat jis mėgsta klausinėti ir kalbėti apie save, savo daiktus, save piešti. Vaikas yra atidus tam, ką daro, noriai mokosi ko nors naujo, dar nepatirto. Nori turėti savo daiktų. Brandus ir sveikas vaikas jaučia ir valdo savo kūną, stengiasi kontroliuoti emocijas ir elgesį. Pavyzdžiui, žaisdamas draugiškoje aplinkoje, užsimiršta ir nugali savo nedrąsumą. Bent trumpam suvaldo savo spontaniškus norus bendro žaidimo ir veiklos labui. Įžeistas ir nuskriaustas pats bando ieškoti išeities. Supykęs dažniausiai nepuola muštis, bet pasako apie šį jausmą, pasitraukia. Pasiruošęs mokyklai vaikas geba paprasčiausiai planuoti ir organizuoti savo veiklą. Žaidime jis gali vadovauti ir paklusti bendraamžiui. Pasako, ką nori veikti, pasirenka priemones, vietą, draugus. Darbą iki galo atlieka dažniau nei meta nebaigtą. Gali paaiškinti, ką padarė.

Vaiko gebėjimas gyventi greta kitų, t. y. bendradarbiauti, atsakomybės jausmas taip pat parodo socialinį - emocinį brandumą. Toks pirmokas pasitiki artimaisiais ir pažįstamais suaugusiaisiais. Tai matome, kai vaikas seka suaugusiųjų pavyzdžiu ir mokosi iš jų. Prašo padėti, patarti, paaiškinti, pamokyti, kai nesiseka. Kreipiasi pagalbos, jei susižeidė ar sunegalavo. Brandus vaikas bendrauja ir bendradarbiauja su kitais vaikais. Laikosi vaikų grupelės susitarimų, taisyklių. Aktyviai dalyvauja skirstantis vaidmenimis, žaislus, renkantis siužetą žaidimui. Jis stengiasi būti suprastas ir suprasti kitą. Paisyti artimųjų norų, prašymų, perklausia, pasitikslina, prašo paaiškinti, jei ko nors nesuprato. Stengiasi kalbėti aiškiai. Pasiruošęs mokyklai vaikas bando padėti, paguosti kitą. Taigi socialinis emocinis brandumas pasireiškia sugebėjimu valdyti savo emocijas ir elgesį, pozityviu bendravimu su kitais.

Intelektinis brandumas

Intelektualiai brandus vaikas yra smalsus, daug klausinėja, tyrinėja aplinką, mėgsta žiūrinėti knygas. Jam patinka išbandyti įvairią veiklą, mielai šoka, dainuoja, vaidina, piešia, žaidžia judriuosius žaidimus. Toks vaikas tiksliai suvokia savo aplinkoje vartojamą kalbą. Geba kalbėti atsižvelgdamas į situaciją, vartoja sudėtingesnes kalbines formas. Taip pat gali iš karto pakartoti naujai išgirstą nesudėtingą žodį, net jei nežino jo reikšmės. Vaizdus sieja su žodžiais, pavyzdžiui atpažįsta daiktą pagal jo išorės nusakymą. Brandus vaikas jaučia meninį žodį, pats bando kurti, improvizuoti. Sugalvoja ką nors naujo, neįprasto žaisdamas, piešdamas ar užsiimdamas kita veikla. Jis nori ir bando skaityti bei rašyti ir tai jam sekasi. Turi elementarius darbinės atminties įgūdžius. Greitai įsidėmi, įsimena, išmoka. Intelektualiai brandus būsimasis pirmokas jau turi probleminio mąstymo pradmenis. Jis bando savarankiškai spręsti kilusius keblumus. Pradedą suvokti priežasties ir pasekmės ryšį, nuoseklumą. Toks vaikas skiria realybę nuo įsivaizduojamo ar svajonių pasaulio.

Pasirengimas tapti mokiniu

Pasirengęs mokyklai vaikas yra nusiteikęs tapti mokiniu. Jis domisi mokykla, mokinio daiktais, pačiu mokymosi procesu. Pavyzdžiui, mėgsta žaisti „mokyklą“, nori turėti mokiniui reikalingų daiktų. Pastebimas vaiko noras daug sužinoti, suprasti, išmolti. Mokytis pasirengęs vaikas domisi knygomis, mėgsta jas vartyti, žiūrinėti iliustracijas, imituoti skaitymą kurdamas pasakojimus pagal paveikslėlius. Taip pat mėgsta klausytis skaitymo. Prašo paskaityti, atidžiai klauso skaitančiojo. Turi mėgstamą pasaką ar pasakojimą, eilėrašį. Pastebimas vaiko pasirengimas rašyti. Jis domisi raidėmis, visur pastebi raides ar užrašus, juos apžiūri, komentuoja. Geba koordinuoti akį ir ranką. Gerai kopijuoja linijas, ornamentus, iškerpa paprastų formų daiktus. Jis tinkamai laiko pieštuką, mėgsta kopijuoti raides, moka rašyti savo vardą, gali parašyti keletą spausdintinių raidžių. Mokyklai brandus vaikas turi susiformavusius paprasčiausius matematinius vaizdinius. Turi supratimą apie formą ir dydį, pavyzdžiui, skiria apskritimą, kvadratą bei trikampį. Taip pat gali apskaičiuoti daiktus bei vartoja elementarias sąvokas sugretindamas, lygindamas.

Tėvai gali padėti vaikui tapti brandesniam

Paprastai šešiamečiai būna visiškai pasirengę lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę, o septynmečiai – mokyklą. Vis dėlto tėvai mato, ar jų vaikas pasirengęs mokytis. Pastebėję, jog kažkurioje srityje vaikui brandumo trūksta, tėvai gali padėti savo vaikui.

Socialinį – emocinį brandumą tėvai vysto mylėdami ir dažnai bei kokybiškai bendraudami su savo vaiku. Vaikai žaisdami, bendraudami su tėvais įgyja visus socialinius įgūdžius nuo atsakomybės jausmo iki savarankiško rengimosi bei dantų valymo. Vaikai mokosi stebėdami savo tėvus, kuo gyvena ir kaip elgiasi tėvai, tuo pačiu gyvena ir taip pat elgiasi vaikai. Todėl tėvai gali būti pačiu geriausiu pavyzdžiu savo vaikams. Svarbu sudaryti atžaloms tinkamas sąlygas tobulėti. Kartu skaityti knygas, lankyti spektaklius ir koncertus, leisti laiką gamtoje. Nemažiau reikalinga sudaryti sąlygas vaikams savo aplinkoje turėti bendraamžių, su kuriais galėtų žaisti, švęsti šventes.

Intelektinį brandumą galima ugdyti užsiimant kuo įvairesne turininga veikla. Daug kalbantis su vaikais natūraliai tobulėja kalbos įgūdžiai. Svarbu skatinti vaikus kurti, siūlant piešti, lipdyti, pasakoti negirdėtas istorijas, pasakas, bandyti smagiai eiliuoti, žaisti vaidybinius žaidimus. Taip pat žadinti smalsumą atkreipiant dėmesį į pasaulio pažinimą.

Tėvai gali padėti savo atžalai pasirengti tapti mokiniu formuodami teigiamą nuostatą į mokyklą bei mokymosi procesą. Šeimos nariai turėtų pozityviai pasakoti apie gražią mokyklą, gerą mokytoją, apie tai kaip įdomu daug naujo sužinoti ir išmokti. Svarbu vaikams paaiškinti, kas vysta mokykloje, kaip jie ten turi elgtis. O dar svarbiau skatinti vaiko pasitikėjimą šeima, jog iškilus nesklandumams mokykloje vaikas neužsivertų, nekentėtų vienas, o jaustų, jog gali išsipasakoti tėvams ir su jais pasitarti.

Ar darželio lankymas vaikui padeda lengviau adaptuotis?

Vaikas nuosekliai pereinantis iš namų į darželį, vėliau ir priešmokyklinę grupę lengviau adaptuojasi mokykloje, nes jau turi panašią patirtį, yra išmokęs būti kolektyve, sugeba laikytis tam tikrų grupės taisyklių. Manoma, jog vaikai, lankę darželį ir priešmokyklinę grupę, lengviau prisitaiko naujose situacijose, yra smalsesni, laisvesni, labiau savimi pasitikintys, linkę bendrauti, jų kalba turtingesnė. Vis dėlto jei šeimoje vaikas mylimas, su juo pakankamai bendraujama, žaidžiama, jo gyvenimas turiningas ir tėvai sudaro sąlygas įvairiai vaiko patirčiai, tai problemų mokykloje nekyla ir jis niekuo nesiskiria nuo vaikų, lankusių darželį.

Ar leisti vaiką į mokyklą anksčiau?

Gerai ar nelabai vaiką leisti į mokyklą anksčiau vienareikšmio atsakymo nėra. Būtina pastebėti, kad tėvai geriausiai pažįsta savo vaikus, todėl jie žino, ar jų vaikas pajėgs mokytis anksčiau. Svarbu nepervertinti vaiko galimybių, o atsakingai įvertinti jo brandumą. Tai padeda padaryti psichologai, į kurių pateiktą įvertinimą reikėtų atsižvelgti. Brandus ir gabus šešiametis tikrai gerai jaučiasi pirmoje klasėje, bet tokių vaikų nėra daug.

Psichologė Sonata Vizgaudienė